حلّ‌واژات ادعا شده در عدم حجیت ظواهر قرآن

شاگرد: قرآن این قابلیت را دارد که در مدلول تصوری، مدالیل مختلفی داشته باشد. تأکید هم شده که قرآن دارد. حال ما از کجا می‌توانیم بفهمیم در تصدیقش آن معنایی که مد نظر شارع است، کدام است؟

استاد: گاهی یک آیه می‌آید و هیچ درک تصدیقی ای از آن پیدا نمی‌کنیم. می‌گوییم این آیه در ذهن من مخاطب مجمل است و مبهم است. یعنی درکی از آن ندارم. البته مبهم با مجمل تفاوت می‌کند. در مجمل، فی الجمله درکی داریم اما در خصوصیاتش گیر داریم. مبهم این است که اصلش معلوم نیست. مکرر گفته‌ام؛ محضر یکی از اساتید بودم که همه شما او را می‌شناسید. رحمت الله علیه! جمله‌ای گفتند که خاطرم مانده. یادم نیست به چه صورت فرمودند. نسبت صریح نمی‌دهم اما برای من جالب بود. ایشان این آیه شریفه را در کلاس خواندند: «فَإِذَا نُشِقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ»[1]. به نظرم همین آیه بود. آن بزرگ گفتند من به سهم خودم هیچ درکی از این آیه ندارم. عبارتشان این بود. درکی ندارند یعنی لغتش را بلد نیستم؟! نه، یعنی خدای متعال می‌خواهد چه چیزی بگوید. مرادش چیست. فرمودند هیچ درکی ندارم و اصلاً برای من مبهم است. این فرمایش ایشان بود. گاهی آیه به این صورت است. می‌بینند مبهم است و نمی‌فهمد. تازه شروع می‌کنند به گفتن. شاید خود ایشان قدرت داشتند ده معنا را بگویند. اما می‌خواستند مرادِ تصدیقی را بگویند. وجوهی که ما می‌گوییم اینطور نیست. می‌فرمودند اینکه مراد خداوند از این آیه چیست، مبهم است. مجمل این است که یک چیزی می‌فهمیم اما تفصیلش را نمی‌دانیم. گاهی است که تفصیل آن را در حد دلالت تصوری می‌دانیم، چون مبهم نیست. اما اینکه مراد جدی، جد الجد با مراتبی که دارد، کدام است، نمی‌دانیم.

بنابراین «لیس شیئ ابعد من عقول الرجال»، یعنی لفظ مدلول تصوری؟ آن طرف هم عده‌ای گفته‌اند؛ عرض کردم در «آیات بیّنات» می‌گویند یعنی ظاهر الدلالة. وقتی خود قرآن می‌گوید آیات بیّنات، شما می‌گویید قرآن مبهم داریم؟! اینها از اجلاء علماء هستند ولی در مباحثه طلبگی بیست مورد یادم هست. بیست مورد از تفسیر خودشان پیدا کردم که بعد از بحث‌ها در آخر کار به جایی نمی‌رسند. خودشان می‌گویند به جایی نرسید. خب چطور شما در جای دیگر می‌گویید «آیات بیّنات»، یعنی «دلالتها ظاهرة»، ظهور عرفی آن تمام است، اما در تفسیر خودتان در مواردی می‌رسید و می‌گویید نفهمیدیم چه شد؟! خب چطور می‌گویید «آیات بیّنات»؟!

«بیّنات» اصلاً بمعنای ظاهر الدلاله نیست. یعنی دلالت آیات همه جا ظهور عرفی دارد. اصلا اینطور نیست. آیات بیّنات، یعنی آیاتی است که هر چه بیشتر به دنبالش می‌روید، حقانیتش بیشتر واضح می‌شود. بیّن به این معنا است. یعنی وقتی یک آیه را می‌بینید و پی جویی می‌کنید، شواهد صدق و حقانیتش بیشتر روشن می‌شود. نه اینکه «بیّنات» یعنی معنایش در ذهن عرف ظاهر و واضح است. چون خیلی از آیات دارید که به این صورت نیست. خود عرف را ببینید. الآن حدود هفتاد ترجمه فارسی هست. اینها را که ببینید، می‌بینید یک آیه ده جور ترجمه شده است. اگر ظهور عرفی داشت که ده مترجم متفاوت معنا نمی‌کردند. این چه حرفی است که بگوییم

«آیات بیّنات» یعنی آیاتی که ظهور دارند. نه، آیاتی که ظهور دارند و آیاتی داریم که ظهوری ندارند. مبهم است، مجمل است. همه اینها را داریم. بیّنات، بهمعنای واضح الحقانیت است. نه واضح الدلالة اللسانیة. واضح الدلالة اللسانیة با حقانیت فرق دارد. هر چه پی آن را میگیری، تا روز قیامت میبینی شواهد حقانیتش افزوده میشود.

این برای بخش اول بود. آن چه که میخواستم بهعنوان فصل الخطاب عرض کنم، این است: اگر شما برای دلالت یک طیفی درست کنید، از سادهترین مدلول تصوری مفرد شروع کنید تا غامضترین مدلول تصدیقی که رأس هرم مدلول و اراده ملقی کلام است، اگر این طیف را درست کنید، جای این هشتاد روایتی که صاحب وسائل فرمودهاند را پیدا میکنید. دیگر مبهم نیست. نمیگویید ای وای! امام فرمودهاند دور قرآن نروید تا سراغ ما بیایید.

یادم هست؛ مراحلی دارد؛ بسیاری از آیات هست با حالت خاصی که برای ما دارد، جلو میرویم و میبینیم هر چه به حسب ظاهر امر تفحص میکنیم و بعد هم مراحل بعدی، حتی یک روایت در توضیح آن پیدا نمیکنیم. خب شما میگویید توقف کن. حرفی نیست. توقف در چه چیزی میکنیم؟ در مراد خدای متعال از این آیه توقف میکنیم. نه اینکه احتمالات را نگوییم و بحث تفسیری نکنیم و لغتش را نبینیم. چون هیچ روایتی ذیل این آیه نیامده، بگوییم بر شما توقف کردن واجب است و حتی حرام است که لغتش را معنا کنید! سیره علماء اینطور است؟! مرحوم شیخ الطائفه در مقدمه تبیان میگویند تفسیر به رای حرام است، اما بعد میگویند مقصود از تفسیر به رای، ذکر احتمال نیست. ما بگوییم محتمل است که منظور این باشد، اینکه تفسیر نیست. بحث علمی روشنی است.

---

[1] الرحمن۳۷

بازبینی #1
ایجاد شده 12 آوریل 2026 11:46:51 توسط ... .
به روزرسانی شده 12 آوریل 2026 11:48:47 توسط ... .